

”MUT KATO KU SÄ OOT NAINEN”

Naisvaskimuusikoiden kokemuksia miesvaltaisella alalla

Seminaarityö

Kevät 2022

Tampereen yliopisto

Kirjallinen työ

Annaroosa Lampela

Taideyliopiston Sibelius- Akatemia/

Puhaltimien, lyömäsoittimien ja

harpun aineryhmä

Tutkielman tai kirjallisen työn nimi ”Mut kato ku sä oot nainen” Naisvaskimuusikoiden kokemuksia miesvaltaisella alalla	Sivumäärä ² 34 + 5
Tekijän nimi Annaroosa Lampela	Lukukausi Kevät 2022
Aineryhmän nimi Puhaltimien, lyömäsoittimien ja harpun aineryhmä	
<p>Tässä työssä käsittelen naisvaskimuusikoiden kokemuksia syrjinnästä, epäasiallisesta käytöksestä sekä vähemmistönä olosta miesvaltaisessa instrumenttiryhmässä. Seksuaalisen häirinnän sijaan paneudun erityisesti epäselviin tilanteisiin, valta-asemiin sekä enemmistö-vähemmistö asetelmaan. Tarkoitukseni on saada naisvaskimuusikoiden kokemuksia esille, selvittää syrjinnän kokemusten yleisyyttä, auttaa tunnistamaan syrjintätilanteita, sekä löytää keinoja siihen, kuinka vaskimusiikkikentän tasa-arvoa voisi edistää. Viitekehyksenä tutkimuksessani on sukupuolentutkimuksellinen sekä feministinen tutkimus. Tutkimusmenetelmänä toteutin puolistrukturoidun kyselyn 25 naisvaskimuusikolle sekä haastattelin kahta aiemman sukupolven uranuurtajaa: Abbie Conantia ja Frøydis Ree Wekreä. Lisäksi tutkin myös tilastoja sinfoniaorkestereiden sukupuolijakaumasta. Lopuksi käyn läpi kaksi tapausesimerkkiä syrjinnästä yliopisto-opinnoissa. Analysoin näiden tapausten käsittelyä peilaten niitä <i>Taideyliopiston Eettisiin ohjeisiin</i> sekä <i>Yleinen toimintaohje ristiriitatilanteiden varalle</i> - oppaaseen.</p>	
Hakusanat Vaskisoittimet, feminismi, tasa-arvo, syrjintä, epäasiallinen kohtelu, sukupuolentutkimus	
Tutkielma on tarkistettu plagiointitarkastusjärjestelmällä Turnitin: 25.04.2022 Assi Karttunen	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
2	TILASTOJA SINFONIAORKESTEREIDEN VASKISEKTIOIDEN SUKUPUOLIJAKAUMASTA	7
	2.1 Tilastoja Suomesta	7
	2.2 Tilastoja ulkomailta	8
	2.3 Taustasyitä epäsuhtaiseen sukupuolijakaumaan	9
3	KYSELYN TULOKSET	11
	3.1 Esille nousseet teemat	12
	3.2 ”Naisten täytyy soittaa paremmin kuin miesten saavuttaakseen samat asia”	13
	3.3 Stemmajako	15
	3.4 Positiiviset ja negatiiviset vaikutukset identiteettiin ja itsetuntoon	17
4	CONANTIN JA REE WEKREN HAASTATTELUT	18
	4.1 Haastattelujen pohdintaa	19
	4.1.1 Sukupuoleen perustuva erityiskohtelu	20
	4.1.2. Opettaminen	21
5	ESIMERKKITAPAUKSET EPÄASIAALLISESTA KÄYTÖKSESTÄ	23
	5.1 Esimerkki I - opettajan ja oppilaan välinen tilanne	23
	5.1.1 Koskettaminen tunnilla	24
	5.1.2 Opettajan kommenttiin puuttuminen	25
	5.2 Esimerkki II – opiskelijoiden välinen tilanne	26
	5.2.1 Opettajan vastuu	27
	5.2.2 Opettajan vastuu tapausesimerkissä	28
6	KOMMENTTEJA <i>KOHTELETHAN MINUA HYVIN</i> – OPPAASEEN	29
	6.1 Selvitysprosessin ensimmäinen askel	30
	6.2 Kirjoitustapa toisaalta uhrille toisaalta epäilylle	31
	6.3 Oppaista käytäntöön	32
	6.4 Lopuksi	34

Liitteet

JOHDANTO

Olen soittanut lähes koko ikäni pasuunaa ja naisvaskimuusikkona olen kuulunut vähemmistöön miesvaltaisessa instrumenttiryhmässä. Se on vaikuttanut identiteettiini: Toisaalta olen aina erottunut joukosta erikoisena, toisaalta olen joutunut kuulemaan ikävää kommentointia ja vähättelyä. Nämä kokemukset herättivät minussa kiinnostuksen tutkimaan aihetta syvemmin. Miltä tuntuu olla vähemmistössä? Kuinka yleistä epäasiallinen kohtelu on? Kuinka naisvaskimuusikot itse kokevat asemansa?

Sibelius-Akatemian *Kohtelethan minua hyvin*- oppaassa epäasialliseksi kohteluksi määritellään kaikki sellainen kielteinen käyttäytyminen, jota ei voi pitää yleisen hyvän tavan mukaisena. En keskity seminaarityössäni seksuaaliseen häirintään, vaan sukupuoleen perustuvan häirinnän eri muotoihin: Epäselviin ja monimutkaisiin tilanteisiin, valtasuhteisiin, sukupuoleen perustuvaan syrjintään, epäasiallisiin kommentointiin sekä enemmistö–vähemmistö asetelmaan. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esiin ajankohtaista tietoa tasa-arvotilanteesta vaskisoitinten ammattikunnassa, tuoda naisvaskimuusikoiden kokemuksia esiin, auttaa tunnistamaan harmaalla alueella liikkuvia sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyviä tilanteita sekä ennaltaehkäistä yliopistoissa tapahtuvaa epäasiallista käytöstä. Käyn myös läpi kaksi esimerkkitapausta epäasiallisesta käytöksestä yliopistossa.

Aiheeni on ajankohtainen, sillä valtarakenteita näkyväksi tehnyt sekä seksuaalista ahdistelua vastustava *Metoo*-liike on herättänyt paljon keskustelua seksuaalisesta häirinnästä ja valta-asemista. Suomessa *Metoo* on nostanut Sibelius-Akatemian otsikoihin muun muassa opettajien seksuaalisen häirinnän takia (YLE 2020, Hs 2020). *Metoo*- ilmiön myötä on tehty useita tiedonkeruita, barometreja, tutkimuksia ja selvityksiä seksuaalisesta häirinnästä, ahdistelusta sekä tasa-arvosta. Useat liitot ja tiedotuskeskukset, kuten Muusikkojen liitto, Music Finland, Elinkeinoelämän Keskusliitto, Tilastokeskus, Akava, Cupore ja Taike ovat tehneet kulttuurialaan ja työelämän tasa-arvoon liittyviä kyselyitä (Anttila 2019, 17). Suomessa taidealan

sukupuolen tutkimuksen uranuurtajina ovat olleet muun muassa apulaisprofessori, musiikkitieteen dosentti Susanna Välimäki (2005), musiikin sukupuoli historiaan erikoistunut tutkija Nappu Koivisto (2019), musiikintutkija, dosentti Milla Tiainen (2012), musiikkitieteilijä, emeritusprofessori Pirkko Moisala (1991) sekä erikoistutkija Anna Anttila, jonka kirja ”Tyttöhän soittaa kuin mies” toimii keskeisenä lähteenäni. Lisäksi musiikkitieteen tohtoriopiskelija Anna Ramstedt tutkii sosiaalisia konstruktioita ja epätasa-arvoa suomalaisella taidemusiikkikentällä. Tutkimukseni viitekehys muodostuu sukupuolentutkimuksellisesta ja länsimaisen taidemusiikin instrumenttipedagogisesta kirjallisuudesta.

Vaikka seksuaalista häirintää on tutkittu paljon, oli hankalampaa löytää tutkimusta, joka keskittyisi epäasialliseen käyttäytymiseen, epäsuoraan syrjintään, valta-asetelmiin sekä monitulkintaisiin ja epäselviin tilanteisiin, joissa esimerkiksi henkilöiden roolit ovat epäselvät. Myös reagoimatta jättäminen häirintätilanteessa tai uhrin kokemusten vähättely kuuluvat näihin kategorioihin. Näen siis, että tutkimukselleni on tilaa ja tarvetta taidealan sukupuolentutkimuksen kentällä.

Keskityn tutkimuksessani naisvaskisoittajiin, koska vasket ja lyömäsoittimet ovat kaikista miesvaltaisista osasto sinfoniaorkesterisoittimissa (Sergeant & Himonides 2019, 4). Näissä instrumenteissa enemmistö-vähemmistö-asetelma tulee selkeästi esille. Ulkomailla on tehty melko paljon tutkimusta naisista *brass band*-kokoonten kanssa. Aiheeseen ovat paneutuneet esimerkiksi Anna Bull, Gavin Holman ja Clementine Casula. Naisia sinfoniaorkesterissa ovat tutkineet Desmond Charles Sergeant ja Evangelos Himonides (2019). Heidän artikkelinsa ”*Orchestrated Sex: The Representation of Male and Female Musicians in World-Class Symphony Orchestras*” toimii lähteenäni tutkiessani sukupuolijakaumaa sinfoniaorkestereissa.

Tutkimuksessani on autoetnografisia piirteitä, koska klassisen musiikinalan vaskisoittajana pääsen katsomaan ammattikentän tasa-arvo asetelmiin liittyviä tilanteita sisältäpäin ja minulla on kokemuksia epäsuorasta häirinnästä. Tämä auttaa minua ajattelemaan tilanteita epäasiallisesti kohdellun näkökulmasta. Analysoidessani esimerkkitapauksia häirinnästä *Taideyliopiston eettiset ohjeet* sekä *Kohteletan minua hyvin – kaikkien yhteinen asia — yleinen toimintaohje ristiriitatilanteiden varalle*

yliopistossa-opas toimivat opettajien ja oppilaiden käyttäytymisen arvioinnin pohjana. Lisäksi tarkastelen Sibelius-Akatemian *Epäasiallisen käytöksen ehkäiseminen*-opasta vuodelta 2015.

Osana tutkielmaani toteutin puolistrukturoidun kyselyn, jonka lähetin 25 naisvaskimuusikolle. Kysely lähetettiin niin opiskelijoille, *freelance*-muusikoille kuin orkestereissa työskenteleville muusikoille. Kyselyn vastaukset ovat anonymisoitu. Vertailllessani naisvaskimuusikoiden määrää miehiin keskityn sinfoniaorkestereiden muusikoihin, sillä heistä on saatavilla selkeää tilastotietoa. Lisäksi vaskisoittimet ovat orkesterisoittimia ja koulutuksemme tähtää paljolti koesoittoihin ja sinfoniaorkesteriin.

Kyselyn lisäksi olen haastatellut alamme uranuurtajia: pasunisti Abbie Conantia sekä käyrätorvsti Frøydis Ree Wekreä. Wekre on 80-vuotias entinen Oslo Filharmonian vuorotteleva äänenjohtaja ja Conant taas voitti Munchenin Filharmonian äänenjohtajan koesoiton vuonna 1980. Valitettavasti hänen ei annettu soittaa äänenjohtajana sukupuolensa takia. Wekren haastattelu on toteutettu sähköpostitse ja Conantin haastattelu videotapaamisena. Kummatkin haastateltavat esiintyvät tutkielmassani omalla nimellään.

Binäärinen sukupuolijärjestelmä ei vastaa sukupuolten todellista kirjoa, mutta näin tutkimukseni kannalta hedelmällisimmäksi käyttää kaksinapaista sukupuolijärjestelmää. Klassisen musiikinalan kulttuuri pohjaa paljon perinteiseen mies-nais-käsitykseen, joten koen, että sukupuolten välisten valta-rakenteiden analyysi sekä syrjinnän tunnistaminen onnistuu parhaiten binääristen käsitteiden kautta. Intersektionaalisuus ottaisi kuitenkin paremmin huomioon useat yksilön asemaan vaikuttavat risteävät erot, kuten iän, seksuaalisen suuntautuneisuuden, etnisen alkuperän ja yhteiskuntaluokan, sillä intersektionaalisuus ei tarkastele yksilön asemaa vain mies-nais käsitteiden kautta. Toivonkin tulevaisuudessa enemmän intersektionaalista tutkimusta klassisen musiikin kentälle. Tämän tutkielman puitteissa keskityn kuitenkin naisiin kohdistuvaan syrjintään vaskisoittimien ammattikentällä.

Toki haluaisin että mies- ja naisvaskisoittajia ei tarvitsisi erotella sukupuolimääreillä niin, että mies on normi, josta naisvaskimuusikot erotetaan nais-etuliitteellä. Käytän

kuitenkin tässä työssä naisvaskimuusikko-termiä koska työni koskee naisten kokemuksia miesvaltaisella alalla. Lisäksi tilanteiden ymmärtämisen kannalta on olennaista tietää, puhutaanko mies- vai naisvaskimuusikosta.

1 TILASTOJA SINFONIAORKESTEREIDEN VASKISEKTIOIDEN SUKUPUOLIJAKAUMASTA

Keräsin tutkimukseni taustalle tilastotietoja miesten ja naisten osuuksista sinfoniaorkestereiden vaskisektioista. Tilastotiedot antavat päivitetyn kuvan siitä, mikä on tämänhetkinen sukupuolijakauma vaskisoitinten ammattiryhmässä. Päätin keskittyä tilastoissani sinfoniaorkestereihin, sillä yliopistotason vaskikoulutus tähtää usein juuri orkesteripaikan saantiin. Orkesterityö on myös yksi arvostetuimpia ja näkyvimpiä töitä vaskimuusikolle. Lisäksi sinfoniaorkesterit ovat keränneet kyseenalaista julkisuutta syrjintätapauksilla – kuten Abbie Conantin kohtelu Munchenin Filharmonisessa Orkesterissa (Osborne 1994). Klassisen musiikinkenttä on hyvin sukupuolittunut (Mitchell & Kanerva 2004, 88) ja mielestäni sinfoniaorkesterit ovatkin yksi esimerkki klassisen taidemusiikin jäykistä instituutioista, joiden muuntuminen tämän päivän yhteiskunnan tasa-arvo vaatimuksiin on varsin hidasta.

2.1 Tilastoja Suomesta

Suomen Sinfoniaorkesterit Ry:hyn kuuluu 15 sinfoniaorkesteria. Lisäksi liittoon kuuluu kamari-, runko-, ja liitännäisorkestereita, mutta jätän ne pois tilastoissani niiden periodimaisen luonteen takia. Lisäksi kamari- tai runko-orkestereissa on harvoin vakansseja vaskille.

Tutkin viidentoista sinfonietan ja sinfoniaorkesterin nettisivuilta vaskisoitinvakanssit ja sukupuolijakauman. Luvut eivät ole tarkkoja, sillä esimerkiksi Helsingin kaupunginorkesterissa on vakanssi neljälle pasunistille, mutta nettisivuilla on vain kolme nimeä, sillä yhtä vakanssia ei ole täytetty. Toisaalta joidenkin orkesterien sivuilla lukee myös tyhjät vakanssit. Epätarkkuutta lisää myös, että jotkut orkesterit ovat laittaneet viransijaisten nimet nettisivuille, kuin taas esimerkiksi Turun filharmoninen orkesteri ei ole laittanut sijaisten nimiä nettisivuillensa. Luvut antavat kuitenkin suuntaa, vaikka ovatkin hieman epätarkkoja.

Viidessätoista orkesterissa on vaskisoitinvakansseja yhteensä 133. Naisia vaskisektioissa oli yhteensä 18 ja avoimia vakansseja viisi. Eniten naisia on käyrätorvisektiossa. Täytetyistä vaskisoitinvakansseista naisia on 14,06 prosenttia ja miehiä 85,94 prosenttia. Suomen Sinfoniaorkesterit Ry:n vuosikertomuksen mukaan 23 orkesterissa kaikista instrumenteista vakituisilla vakansseilla miehiä on 54,8 prosenttia ja naisia 39,5 prosenttia. Tyhjiä vakansseja oli 5,7 prosenttia. (2020, 20.)

2.2 Tilastoja ulkomailta

Sergeantin ja Himonideksen tutkimuksessa (2019) vertailtiin 40 Iso-Britannian, Pohjois-Amerikan ja Euroopan huippuorkesterin sukupuolijakaumaa. Tiedot ovat kerätty kunkin orkesterin nettisivuilta. Kaikkien instrumenttien osalta miehiä on 56,7 prosenttia eli yli puolet. Instrumenttiryhmiä väliset erot ovat kuitenkin huomattavat:

Vasket:

pasunisteista 87,4% on miehiä, 12,6% naisia

trumpetisteista 87,3 % on miehiä, 12,8% naisia

tuubisteista 90% on miehiä, 10% naisia

käyrätorvisteista 72,3% on miehiä, 27,8% naisia

Puupuhaltimet:

huilisteista 43% on miehiä, 57% naisia
 klarinetisteista 78,52% on miehiä, 21,48% naisia
 oboisteista 63,52% on miehiä, 36,49% naisia
 fagotisteista 66,0% on miehiä, 34,00% naisia

Jouset:

viulisteista 45,25% on miehiä, 54,50% naisia
 alttoviulisteista 53,79% on miehiä, 46,21% naisia
 sellisteistä 58,1% on miehiä, 41,9% naisia
 kontrabasisteista 80,70% on miehiä, 19,30% naisia

Lyömäsoittimet:

87,80% on miehiä, 12,20% naisia.

Tilastot kertovat, että jousisoittimissa sukupuolten välinen tasa-arvo on lähimpänä, kun taas vaski- ja lyömäsoitinsektiot ovat sinfoniaorkesterin miesvaltaisimmat ryhmät. Soitinkohtaiset erot instrumenttiryhmän sisällä voivat on kuitenkin olla suuret - esimerkiksi kontrabasisteista alle viidesosa on naisia, kun taas viulisteista naisia on yli puolet.

2.3 Taustasyitä epäsuhtaiseen sukupuolijakaumaan

Tilastot kertovat kuinka miesvoittoisia sinfoniaorkestereiden vaskisektiot ovat sekä Suomessa että ulkomailla. Naisvaskisoittajien määrä on kasvanut sekä harrastustasolla että ammattioipinnoissa, mutta tämä tulee mahdollisesti näkymään viiveellä sinfoniaorkestereiden vaskisektioissa. Joka tapauksessa sukupuolijakauma trumpetin ja pasuunan kohdalla oli todella hätkähdyttävä: Molemmissa instrumenteissa miehiä on yli 87 prosenttia soittajista. Sinfoniaorkestereiden nettisivujen mukaan luvut ovat Suomessa

pasunistien kohdalla kutakuinkin samat: Miehiä on 86,67 prosenttia ja naisia on 13,3 prosenttia.

On huomioitava, että muusikoiden työkenttä on monipuolinen: Sinfoniaorkestereiden ulkopuolella on laaja kattaus muun muassa freelance-muusikon, teatterimuusikon, opettajan ja sovittajan töitä. Sinfoniaorkestereiden tilastot eivät siis kerro koko kuvaa sukupuolijakaumasta vaskisoitinten työkentältä.

Sinfoniaorkestereiden koesoitoissa sermi on usein vain ensimmäisellä kierroksella. Koesoittoja ei siis voi pitää täysin anonymina tilanteena, sillä muilla kierroksilla hakija on näkyvillä. Sen sijaan anonymi rekrytointi on kiinnostuksen kohteena nousussa monessa muussa organisaatiossa (Bergbom, Toivanen, Väänänen 2020, 66) ja esimerkiksi Vaasan ja Vantaan kaupungit käyttävät jo anonymiä rekrytointia (YLE 2018, 2021). Anonyymillä rekrytoinnilla pyritään välttämään sitä, että esimerkiksi hakijan ikä, sukupuoli tai etninen tausta eivät vaikuttaisi rekrytointiin, sillä ne eivät sinällään liity hakijan pätevyyteen ja osaamiseen. Bergbomin ja kumppanien (2020, 75) mukaan:

- - organisaatiossa tai rekrytoijalla on halu vaalia henkilöstön samankaltaisuutta oletuksena, että työyhteisön muita jäseniä muistuttava henkilö on etu ryhmän tai työyhteisön toimivuudelle. Edellistä muistuttaa myös kulttuurisen yhteensopivuuden (”cultural fit” / ”cultural match”) painottaminen rekrytoinnissa, eli sitä että rekrytoitavan arvot ja toimintatavat ovat sopusoinnussa organisaation kulttuurin kanssa. Tällöin lähtökohtaisesti työyhteisöstä poikkeavan henkilön rekrytoiminen on epätodennäköisempää.

Miesvaltaisen vaskisoitinsektion valitessa itselleen uutta kollegaa voivat he siis tiedostamatta suosia samaa sukupuolta olevaa henkilöä. Kyse ei ole tietoisesta suunnitelmasta, vaan samankaltaisuuden suosimisesta. Klassisen musiikin alalla voitaisiin herättää keskustelua täysin anonymistä rekrytoinnista, eli pitää sermi paikoillaan kaikilla kierroksilla.

Toki sukupuolijakauma sinfoniaorkestereissa heijastaa sukupuolijakaumaa harrastus- ja ammattiopintojen parissa. Stereotyyppinen instrumenttien jaottelu feminiinisiin instrumentteihin (huilu, klarinetti & viulu) ja maskuliinisiin (tuuba, pasuuna & trumpetti) vaikuttavat sukupuolijakaumaan harrastusta aloittaessa (Harrison 2005). Yleisesti ottaen tytöt valitsevat pienen, korkea äänisen soittimen, kuten huilun tai viulun (Hallam, Rogers & Creech 2008, 1, Harrison 2005).

Auktoriteettiasemat ovat taidealalla miesvaltaisia (Ramstedt 2021). Sibelius-Akatemian henkilöhaun mukaan Sibelius-Akatemian vaskien viidestätoista lehtorista ja tuntiopettajista vain kaksi on naisia. Johtuuko tämä epätasainen sukupuolijako siitä, että usea opettaja tulee sinfoniaorkesterista ja sinfoniaorkestereiden vaskissa on enemmän miehiä? Vai olisiko tärkeää, että Sibelius-Akatemia olisi suunnannäyttävä ja pyrkisi kasvattamaan naisten osuutta? Nopeasti tilanne ei tule muuttumaan opettajistossa, mutta tämä on mielestäni asia, joka on syytä huomioida. Ohjaahan Sibelius-Akatemian toimintaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevat linjaukset. Kiinnittämällä huomiota tasaiseen sukupuolijakaumaan opettajistossa annetaan mahdollisuus erilaisten näkökulmien parempaan esille tulemiseen. Lisäksi miesten ja naisten ajattelussa on joitakin sukupuoleen kytköksissä olevia eroavaisuuksia, kuten Hannikainen-Ingman ja Saikkonen toteavat analysoidessaan *European Social Survey*-aineistoa vuosilta 2002, 2004 ja 2014 (2020, 135). Olisi tärkeää, että molemmat sukupuolet ovat tasaisesti edustettuina tehtävissä, joihin liittyy vaikuttamista ja valtaa.

3 KYSELYN TULOKSET

Lähetin kysymyskaavakkeen yhteensä 25 naisvaskisoittajalle. Joukossa on niin ammattilaisia kuin opiskelijoita. Koska asun Kööpenhaminassa, otin otantaani mukaan seitsemän Tanskassa tai Ruotsissa asuvaa opiskelijaa tai ammattilaista. Loput 18 lähti Suomessa vaikuttaville muusikoille.

Vastauksia sain yhteensä 15, eli vastausprosentti oli 60. Vastauksia kirjoitettiin suomen lisäksi norjaksi ja englanniksi. Olen kääntänyt otteet suomeksi. Kysely toteutettiin sähköpostitse.

Vastauksissa korostui kahdenlainen suhtautuminen vähemmistöissä olemiseen: Toisaalta positiivinen tunne siitä, että erottui ja oli erityinen harvinaisen instrumenttivalinnan takia, toisaalta ulkopuolisuuden tunne, olo että ei pääse miehisiin piireihin mukaan.

Huomionarvoista on hätkähdyttävä, joskaan ei yllättävä vastaus kysymykseen: ”Oletko ollut työ- tai opetustilanteessa, jossa sinua tai jotakuta muuta on kohdeltu seksistisesti, syrjivästi ja/tai sovinistisesti?” Tähän sain 14 kyllä-vastausta ja yhden kieltävän. Mielestäni tämä kertoo siitä, että meillä on paljon parannettavaa vaskikulttuurissa tasa-arvon ja syrjinnän ehkäisyn kannalta.

3.1 Esille nousseet teemat

Annoin kysymyksillä vastaajalle paljon tilaa vastata vapaasti omin sanoin. Seuraavat asiat nousivat esiin useissa vastauksissa: (suluissa oleva luku kertoo, kuinka moni mainitsi asian.)

Naiset soveltuvampia pedagogiikkaan kuin orkesteriin	(2)
Naisten täytyy soittaa paremmin kuin miehet saavuttaakseen samat asiat	(5)
Asiattomat vitsit/ ”huumorimielessä”	(4)
Äänenjohtajan rooli	(4)
Ylärekisteri	(3)
Ulkopuolisuuden tunne	(3)
Ylpeys naiseudesta/positiivisesti erilainen	(6)
Vähemmistönä olo vaikuttanut heikentävästi itsetuntoon	(7)

Huomionarvoista on se, että vaikka en kysynyt mitään naisten soittotaitovaatimuksista suhteessa miehiin, niin silti lähes kolmasosa (5kpl) vastaajista koki, että naisten on oltava parempia kuin miehet, jotta pystyvät saavuttamaan samat asiat. Vaikka aineistoni on suppea, viittaa se kuitenkin siihen, että monet naisvaskisoittajat kokevat, etteivät miehet ja naiset ole samalla viivalla vaskipiireissä. Toiset runsaasti mainintoja saaneet teemat olivat itsetuntokysymys sekä ylpeys naiseudesta. Ne taas olivat suoria vastauksia kysymykseen 1 a, b ja c. Mielenkiintoista on myös se, että moni vastaaja nosti esille äänenjohtajan/ylempien stemmojen soiton sekä ylärekisterin. Nämä kaksi asiaa kulkevat käsi kädessä, sillä äänenjohtajana toimiminen tarkoittaa muun muassa hyvää ylärekisterin hallintaa.

3.2 ”Naisten täytyy soittaa paremmin kuin miehet saavuttaakseen samat asiat”

Seuraavissa alaluvuissa siteeraan haastatteluaineistoani. Haastateltavat ovat anonymisoituja.

Aineistostani selviää, että monella naisvaskisoittajalla on tunne, että pitää omaa osaamistaan pitää erikseen todistaa:

Olen — ymmärtänyt jo varhaisessa vaiheessa, että pitää pystyä tuplasti parempaan kuin mieskollegat, ja että joka kerta pitää todistaa, että ansaitsee paikkansa

Herkästi on tullut tunne, että soitollisesti minun pitäisi olla aina vähän parempi kuin miehet ollakseni samalla viivalla ja olen helposti vähän yliyrittänyt ja pyrkinyt suotta todistelemaan taitojani

Aina on se erikoinen ja harvinainen soittimensa edustaja, ja tuntuu että tarvitsee todistaa osaamistaan enemmän kuin miesten

Mielestäni tämä ei ole naisvaskisoittajan henkilökohtainen ongelma, vaan se kertoo epätasa-arvoisesta ja miehisestä vaskikulttuurista, jossa naisvaskisoittajalle voi helposti tulla tarve todistaa omaa osaamistaan. Tämä voi tuoda lisäpainetta esimerkiksi esiintymistilanteisiin. Opettajien olisi hyvä tiedostaa tämä ja ottaa asia huomioon esimerkiksi kysymällä ja keskustelemassa naispuolisen oppilaan kanssa hänen tuntemuksistaan olla vähemmistössä.

Yksi syy miksi osa naisista kokee todistamisen tarvetta, voi liittyä keikkojen saamisen vaikeuteen:

Tuntuu että ovet sijaisuuksiin ja erinäisiin keikkoihin ovat auenneet hyväveli-kerhojen kautta

Tuntuu siltä, että vaskimiehillä on omat porukkansa, joihin on vaikeaa päästä mukaan. Koska keikoille yleensä pyydetään omia kavereita, on vaikeaa saada keikkoja, jos ei kuulu näihin porukoihin

Kaverisuhteet ovat suuressa roolissa keikkailun kannalta. Vaikka miehet ja naiset voivat olla hyviä kavereita keskenään, on kuitenkin joitakin sukupuolia karkeasti yhdistäviä ja erottavia harrastuksia ja kiinnostuksen kohteita. Oman huomioni mukaan entisajan miehisen saunomiskulttuurin on tänä päivänä korvannut videopelit. On tietenkin naisia, jotka harrastavat pelaamista, mutta pääsääntöisesti se on ollut niin sanotusti ”poikien harrastus.” Yhteiset harrastukset luovat uusia kaverisuhteita sekä lujittavat jo olemassa olevia ystävyysuhteita. Tämä on luonnollista käyttäytymistä, mutta olisi huomioitava, kuinka tällainen asia heijastuu työkuvioiden: Kun on aika pyytää keikkalaista tai sijaista orkesteriin, pyydetään tietenkin hyvä kaveri, jonka kanssa voi viettää myös vapaa-aikaa esimerkiksi yhteisen harrastuksen parissa. Tässä kohtaa videopelien pelaaminen on toiminut välillisenä hyötynä miesvaskisoittajan keikkailulle – ja vaikeuttanut naisvaskisoittajan keikkailua. Peliporukkaan on hankala päästä osalliseksi, jos ei ole harrastanut videopelien pelaamista.

Keikkailun vähyys vaikuttaa suoraan muusikon toimeentuloon. ”Kohtuullinen toimeentulo viestii siitä, että ihmistä arvostetaan” (Isola & Siukola 2020, 343). Muusikoille toimeentulon kytkös omaan arvokkuuteen on erityisen syvä, sillä muusikkous on vahvasti kytkeytynyt minuuteemme, identiteettiimme ja itsetuntoomme. Siksi keikkailemattomuus voi olla todella hankala asia muusikon itsetunnolle. Keikkailemisella ei siis ole pelkästään taloudellista arvoa, vaan se on myös itsetunto-, identiteetti- ja arvostuskysymys statusarvon lisäksi. Aiheesta on myös hankala keskustella, sillä harva mies haluaisi myöntää, että heidän sukupuolellaan olisi ollut etua keikkojen saamisessa – kuten harva nainen haluaa myöntää, että hänen sukupuolellaan olisi ollut etua työmarkkinoilla. Olemme kiinnittyneet ajatukseen, että soittotaito on ratkaiseva tekijä, ja ulkomusiikillisten seikkojen, kuten sukupuolen, vaikutusta omaan menestykseen on vaikea myöntää.

3.3 Stemmajako

Toinen, kyselyssäni noussut tema oli ylärekisteri, stemmajako sekä äänenjohtajan rooli. Vastauksissa tuli ilmi, että jo harrastusvuosina musiikkioppilaitoksissa tytöt soittivat usein alempia stemmoja ja pojat ylempiä stemmoja. Jos on soittanut koko nuoruusvuosien ajan alempia stemmoja, voi kasvu äänenjohtajan rooliin alkaa takamatkalta verrattuna miehiin.

Pelkään ottaa liidaajan roolia tai vastuullisia stemmoja - - - olen sukupuoleni takia soittanut ensimmäiset 6–7 vuotta aina vain alimpia stemmoja. Tietysti tämä on saanut minut ajattelemaan, että olen vain huono soittaja. Nykyäänkin saan yleensä orkesterissa vain alempia stemmoja - - - jos minulle on tarjottu ykkösstemmaa, en ole uskaltanut ottaa sitä, koska pelkään etten ole riittävän hyvä ja huomaan ajattelevani, että joku poika soittaa sen varmasti paremmin

Erityisesti lapsena ja teini-ikäisenä pojille oli usein luontevampaa tuoda itseään esille ja esim. pyytää soitettavakseen ykkösstemmoja - - - en juurikaan soittanut ykköstä tai saanut harjoitusta äänenjohtajana toimimisesta

Meni kauan ennen kuin tajusin että kykyäni soittaa ylärekisteriä tai soittaa voimakkaasti ei ole kiinni sukupuolestani vaan tekniikasta ja uskalluksesta näyttää

Naiset ovat vähemmistössä sinfoniaorkestereiden äänenjohtajissa. Sergeantin ja Himonideksen tutkimuksen mukaan 40 Iso-Britannian, Pohjois-Amerikan ja Euroopan orkesterin äänenjohtajista 83,2 prosenttia on miehiä ja 16,8 prosenttia naisia. Varaäänienjohtajista 64,82 prosenttia oli miehiä ja 35,18 prosenttia naisia. (Sergeant & Himonides 2019.) Tutkimuksessa otettiin mukaan kaikki instrumenttiryhmät. Luvut ovat todennäköisesti vielä miesvoittoisemmat vaskisektioissa, sillä samassa tutkimuksessa todettiin miesten hallitsevan vaskiosastoa (Sergeant & Himonides 2019).

Luvuille ei löydy selitystä sukupuolten välisistä harjoittelueroista; tilastollisesti ei ole suurta eroa tyttöjen ja poikien motivaatioissa tai viikkoharjoittelussa. Tytöt harjoittelivat systemaattisia harjoittelumetodeja ja pojilla on korkeampi keskittyminen. (Hallam, Greech, Varvarigou, Papageorgi, Gones, Lanipekun & Rinta 2017.) Ei ole tilastollisia perusteita sille, miksi jo harrastusvuosina pojat soittavat ylästemmoja.

Taideyliopiston *Eettisissä ohjeissa* todetaan, että yliopistoyhteisön toimintaa ohjaa muun muassa sitoutuminen tasa-arvoon sekä yhdenvertaisuuteen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kaikkien kuuluisi saada saman verran harjoitusta kaikkien stemmojen soittamisesta. Opettajat voisivat kuitenkin ottaa huomioon opiskelijoiden taustan siinä mielessä, että tytöillä ei ole niin paljon esikuvia naisista äänenjohtajan roolissa sekä lisäksi taustalla voi olla harrasteluvuosien kokemukset pääasiassa alempien stemmojen soittamisesta. Näiden syiden takia kynnys äänenjohtajana toimimiseen olla korkeampi kuin miehillä. Tarvitaan avointa ja kannustavaa keskustelua opiskelijan ja oppilaan välillä. Ehkä tämä on asia, jossa yhdenvertainen kohtelu ei riitä

tasa-arvon saavuttamiseen, vaan tarvittaisiin positiivista erityiskohtelua naisten kannustamiseksi äänenjohtajan rooliin?

3.4 Positiivisesti ja negatiiviset vaikutukset identiteettiin ja itsetuntoon

Oli ilahduttavaa lukea niin monta vastausta, joissa naisena oleminen miesvaltaisessa joukossa oli ylpeyttä herättävä asia. Se, että oli uskaltanut tehdä jotain poikkeavaa ja valita vaskisoittimen omaksi instrumentiksi koettiin vahvistavaksi asiaksi.

Olen aina ollut ylpeästi naisvaskimuusikko ja mielestäni sillä on ollut positiivinen vaikutus identiteettiini. Olen monesti mieluummin erilainen, kuin osa massaa

Olen ylpeä siitä, että olen valinnut valtavirrasta poikkeavan soittimen

Olen tuntenut itseni ”spesiaaliksi” hyvällä tavalla, koska meitä (naisvaskimuusikoita) ei ole niin paljoa

Paitsi positiivisena elementtinä, naisvaskimuusikkous koettiin myös itsetuntoa heikentävänä asiana:

Luulen että naispuolisten roolimallien ja opiskelukaverien vähyydellä on ollut negatiivinen vaikutus itsetuntooni

Varmasti alan miesvaltaisuus on vaikuttanut itsetuntoon heikentävästi

Itsetuntooni on vaikuttanut ulkopuolisten ihmisten kommentit ja ihmettelyt siitä, pystyykö nainen soittaa vaskipuhallinta. Myös se, että minua on esimerkiksi opintojen aikana useasti verrattu vain muihin nais(kyseisen instrumentin edustajiin), ei koko ryhmään, on satuttanut,

sillä haluan tulla nähdyksi vaskisoittajana enkä naisvaskisoittajana

Ulkopuolisuuden tunne, keikkojen saamisen vaikeus, alan miesvaltaisuus sekä naispuolisten roolimallien vähyys voivat vaikuttaa negatiivisesti naisvaskisoittajien itsetuntoon. Nämä seikat on tärkeää tiedostaa ja havaita, jotta voisimme muuttaa vaskikulttuuria terveemmäksi. Siinä on musiikkikorkeakouluilla suuri rooli, sillä kouluissa kypsyy uusi sukupolvi vaskimuusikoita. Siksi myöhemmin käsittelemäni esimerkkitapaukset liittyvät ammattiopinnoissa tapahtuneisiin tilanteisiin.

4 CONANTIN JA REE WEKREN HAASTATTELUT

Haastattelin työhöni kahta aiemman sukupolven naisvaskivaikuttajaa: Norjalaista käyrätorvistia Frøydís Ree Wekreä (s.1941) sekä amerikkalaista, Saksassa uransa tehnyttä pasunistia Abbie Conantia (s. 1955). Ree Wekre on tehnyt uransa varaäänentohtajana Oslo Filharmonissa ja lisäksi hän on erittäin tunnettu opettaja ja luennoitsija. Abbie Conant voitti Munchenin Filharmonian äänenjohtajan koesoiton vuonna 1980, mutta hänen ei annettu soittaa äänenjohtajana sukupuolensa takia. Ree Wekren haastattelu toteutettiin kirjallisesti sähköpostin välityksellä ja Conantin haastattelu videotapaamisena.

Mielenkiintoisesti haastatteluni tekee Conantin ja Ree Wekren erilaiset lähtökohdat: Siinä missä Conant on kokenut rajua sukupuoleen perustuvaa syrjintää, Ree Wekre ei ole kokenut sitä ollenkaan.

4.1 Haastattelujen pohdintaa

Kysyin Ree Wekreltä, että onko hän kokenut sukupuoleen perustuvaa syrjintää työympäristössään. Hän vastasi, että ei ole kokenut sukupuoleen perustuvaa syrjintää uransa aikana – tosin jatkaen lausetta toteamalla ”Jos kohtasin (syrjintää), valitsin olla välittämättä siitä.” Syrjintäkokemukset ovat subjektiivisia, ja on hienoa, että on naisia, jotka eivät ole kokeneet syrjintää. Tämän voisi sanoa olevan melko harvinaista: Vaikka oma kyselyaineistoni on suppea, antoi se kuitenkin kuvan, että iso osa naisvaskisoittajista on kokenut syrjintää. Sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä on hankala löytää kattavaa tutkimusta, mutta Suomen muusikkojen liiton kyselyn mukaan 51 prosenttia naismuusikoista on kokenut seksuaalista häirintää (Seye 2018, 3). Seksuaalinen häirintä on myös syrjintää, joten lukua voi pitää suuntaa-antavana.

Mielestäni on kuitenkin huomioitava, että seksismi ja syrjintä ovat olleet niin normalisoitua ja syvällä yhteiskunnan rakenteissa, että hienovaraista syrjintää voi olla vaikea huomata – varsinkin 1960-luvulla, jolloin Ree Wekre aloitti uransa. Ja lisäsi hän Ree Wekre vastaukseen loppuun kommentin, joka viittaa siihen, että jotakin syrjintää hän on voinut kohdata, mutta hän ei ole välittänyt siitä.

Abbie Conantin tarina on hyvin erilainen: Hän joutui Munchenin Filharmonian ja sen kapellimestarin ”*general music director*” Sergiu Celibidachen syrjinnän ja kiusaamisen kohteeksi. Conant voitti Munchenin Filharmonian äänenjohtajan koesoiton vuonna 1980 ja läpäisi koeaikansa. Celibidache käytti kuitenkin veto-oikeuttaan ja alensi Conantin kakkospasuunaksi. Tästä alkoi 12 vuoden oikeusprosessi, jossa vastapuoli pyrki löytämään todisteita Conantin fyysisestä kyvyttömyydestä soittaa pasuunaa. Hänelle tehtiin lukuisia lääketieteellisiä kokeita muun muassa keuhkojen tilavuudesta, kehon kyvystä absorboida happea sekä mitattiin sisään- ja uloshengitysnopeutta. Conant voitti lopulta oikeusprosessin, mutta oli soittanut siihen asti kakkospasuunaa orkesterissa. Nykyään hän on Trossingenin musiikkikorkeakoulun pasuunansoiton lehtori.

Conantin tarina on kuuluisa, joten kysyin häneltä, kuinka hän on onnistunut säilyttämään terveen suhteen instrumenttiin huolimatta siitä, että hän on kohdannut

sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Conant vastasi, että hänen lapsuudenkodissaan oli ollut todella hankala ilmapiiri ja pasuunan soitto oli hänelle aina ”hyvinvoinnin ja lohdun lähde” (*source of comfort and solace*). Pitkittyneen oikeusprosessin aikana hän piti mielessä, että soittotaito on lahja. Hän ei myöskään prosessin aikana tiennyt, että se tulee kestämään jopa 12 vuotta, vaan aina arvio jutun käsittelystä oli muutamia vuosia. Lisäksi Alexander-tekniikka on antanut perspektiiviä observoida omaa soittoa tuomitsematta.

Kuulostaa, että pasuunan soittaminen on ollut Conantille pakopaikka ikävistä asioista. Tämä asenne on varmasti suojannut häntä pitkän prosessin aikana, jolloin hänen fyysistä ja henkistä kykyänsä soittaa pasuunaa epäiltiin.

Ree Wekre ja Conant ovat tehneet uransa hyvin erilaisissa maissa: Konservatiivisessa Saksassa sekä tasa-arvon edelläkävijä maassa Norjassa. Tämä voi vaikuttaa naisten erilaisiin kokemuksiin syrjinnästä. Kummatkin naiset ovat kuitenkin olleet uraanuurtajia, esikuvia nuoremmille naisvaskisoittajille sekä rikkoneet lasikattoja. Ree Wekre ja Conant ovat luoneet uransa 1960 ja 1980-luvuilla. Silti vuonna 2019 naisvaskisoittaja sinfoniaorkesterissa on edelleen harvinaisuus: yli 87 prosenttia pasunisteista ja yli 72 prosenttia käyrätorvisteista on miehiä (Sergeant & Himonides 2019). Klassisen musiikinkentän pitäisi todella pohtia syitä näiden lukujen takana.

4.1.1 Sukupuoleen perustuva erityiskohtelu

Kysyin Ree Wekreltä ”Oletko tullut kohdelluksi eri tavalla sukupuolesi takia?”

Kyllä, olen tullut kohdelluksi eritavalla kuin jotkut miespuoliset kollegani samassa ammatissa. Minulle on tarjottu monia solistitehtäviä, televisio esiintymisiä, töitä kansainvälisissä tuomaristoissa, esiintymisiä kansainvälisissä konferensseissa ja muuta, aluksi pääasiassa sukupuoleni takia.

Ree Wekre kokee, että uransa alussa hänellä oli hyötyä sukupuolestaan, sillä se auttoi häntä saamaan lukuisia esiintymismahdollisuuksia. Mielestäni on myös rohkeaa, että Ree Wekre myöntää ja sanoo asian ääneen. Harva muusikko, mies- tai naispuolinen, uskaltaa myöntää, että sukupuoli olisi auttanut häntä keikkojen saamisessa ja näin ollen uralla eteenpäin. Toisaalta emme voi todistaa, että onko Ree Wekre tosiasiaissa saanut nostetta naiseudestaan vai onko hän saanut tilaisuudet koska oli erinomainen käyrätorvisti – soittihan hän Oslo Filharmoniaassa.

Muusikkoina haluamme uskoa, että soittotaito on ratkaiseva tekijä henkilön menestyksen kannalta, mutta olisi mielestäni olisi huomioitava, että todellisuudessa koko paketti myy: persoona, luonne, sosiaaliset kontaktit, sukupuoli, soittotaito.

Huolimatta siitä, että monet muutkin tekijät kuin soittotaito vaikuttavat urakehitykseen, on kuitenkin loukkaavaa, jos muut epäilevät soittajan saavutusten perustuvan hänen sukupuoleensa. Eräs kyselyyni vastanneista kirjotti: ”Minun ammattillisten/opintoihin liittyvien saavutusten on (mies)kollegoiden toimesta epäilty liittyvän (negatiivisessä mielessä) sukupuoleeni, ei siihen, että osaisin soittaa.” Tällainen epäily voi olla todella väheksyvää, etenkin jos se tapahtuu enemmistöä edustavan miehen puolelta.

4.1.2 Opettaminen

Ree Wekrellä on myös mittava ura opettajana, joten kysyin häneltä: ”Koetko, että on eroavaisuuksia opettaa nais- ja miesoppilaita?” Ree Wekre vastasi:

Kokemukseni mukaan voi olla suuria eroja *jokaisen* oppilaan välillä, sukupuolesta välittämättä. Persoonallisuuksien ja taustojen (ympäristön) eroavaisuus on on ehkä suurempi yksittäisten oppilaiden välillä kuin se on yleisesti ottaen mies- ja naisoppilaiden välillä. Joka tapauksessa, jos voisin verrata 100 nuorta naisopiskelijaa ja 100 nuorta miesopiskelijaa, tilastollisesti,

naiset *saattavat* tarvita enemmän puhetta/kannustuspuhetta. Viulunsoiton professori vanhassa koulussani sanoi: *Työillä on enemmän lahjakkuutta, mutta pojat pääsevät pidemmälle*. Hän ehkä unohti miettiä omaa rooliaan tässä: Ehkä suuremmalla psykologisella tuella ja kannustuspuheella hänen lahjakkaat naisopiskelija oppilaansa olisivat tulleet vahvemmiksi ja päässeet pidemmälle saavutuksissaan. (Spekulaatiota minun puoleltani).

Vaikka Ree Wekre kokee henkilökohtaiset erot merkittävämmäksi kuin sukupuolten välisen eron, tulee hän silti siihen johtopäätökseen, että naispuoliset oppilaat saattavat tarvita enemmän kannustuspuhetta. Tätä aihetta olisi mielenkiintoista tutkia lisää, jotta saisimme lisää tietoa opettajille yksilölliseen opettamiseen.

Kysyin saman kysymyksen Conantilta. Hän vastasi että ”En kohtele heitä eri tavalla, mutta tunnetasolla kyllä” (*”I don’t treat them differently but in an emotional level I do”*). Conant jatkoi: ”Jos nuorelle naispasunistille on liian kriittinen, he voivat ottaa sen liian henkilökohtaisesti. Miehillä on vahvempi ego, ja he ovat tottuneet jatkuvaan nokittelun miesten keskuudessa, sillä se on heidän tapansa kommunikoida.”

Conant kokee, että palautteen antamisen tyyliässä on eroa mies- ja naisopiskelijoille. Opiskelijat eivät kuitenkaan ole jaoteltavissa vain sukupuolen perusteella, vaan myös esimerkiksi oppilaan persoona, etninen tausta, yhteiskunnallinen asema ja ikä vaikuttavat hänen reaktioihinsa oppitunneilla. Klassisen musiikin opiskeluun kuuluu usein yksityistunnit, joten opettajalla on hyvät mahdollisuudet ottaa opiskelija huomioon yksilönä. Lisäksi intersekitonaalinen työote auttaa ottamaan paremmin huomioon risteävät erot. Olisi kuitenkin todella mielenkiintoista tutkia, että kuinka paljon sukupuoli ja oman sukupuolen viiteryhmässä opitut käyttäytymismallit vaikuttavat ihmisen asenteeseen vastaanottaa kritiikkiä?

5 ESIMERKKITAPAUKSIA EPÄASIAALLISESTA KÄYTÖKSESTÄ

Käyn läpi kaksi esimerkkitapausta epäasiallisesta käytöksestä. Toisessa tapauksessa valta-asemassa oleva henkilö sanoo epäasiallisen kommentin opiskelijalle. Toinen esimerkki kuvaa sitä, kuinka monimutkaisia ja monisyisiä tilanteet voivat olla sosiaalisten kytköksiä takia. Analysoin tapauksia Taideyliopiston ohjeisiin peilaten: Käytän *Taideyliopiston Eettisiä ohjeita (2016)* sekä *Kohteletan minua hyvin – Kaikkien yhteinen asia – yleinen toimintaohje ristiriitatilanteiden varalle yliopistoyhteisössä – opasta* vuodelta 2020. Jatkossa viitataan tähän oppaaseen lyhenteellä *Kohteletan minua hyvin (2020)* -opas. Lisäksi käytössäni on Sibelius-Akatemian *Epäasiallisen kohtelun ehkäiseminen – toimintaohje ristiriitatilanteiden varalle yliopistoyhteisössä* -opas vuodelta 2015. Tähän oppaaseen viitataan lyhenteellä *Epäasiallisen kohtelun ehkäiseminen (2015)* -opas. *Kohteletan minua hyvin (2020)* -opas on päivitetty versio *Epäasiallisen kohtelun ehkäiseminen (2015)* -oppaasta. Vaikka oppaat ovat koulukohtaisia, ovat ne samalla myös universaaleja: Koulujen on edistettävä tasa-arvoa ja luotava turvallinen oppimisympäristö. Tarinat ovat anonymisoituja, mutta ne tapahtuivat vaskinaisille.

5.1 Esimerkki I – opettajan ja oppilaan välinen tilanne

Mervi oli soittotunnilla ja hänen opettajansa oli miespuolinen. Opettaja pyysi lupaa Mervin koskettamiseen ja Mervi antoi luvan. Sitten opettaja jatkoi: ”Kun nykyään on tämä trendi nimeltä *Metoo*” ja kohotti kulmakarvojaan. Kommentti ja ilme tuntui Mervistä pahalta, sillä ne saivat *Metoo*-liikkeen kuulostamaan ohimenevältä trendiltä, jonka jälkeen voidaan palata taas ”normaaliin” elämään. Lisäksi Mervi sattuu olemaan yksi seksuaalisen häirinnän uhreista, joille oma syyttömyys aukeni vasta *Metoon* myötä. Mervi ei kuitenkaan sanonut opettajalle mitään, sillä tilanne tuli nopeasti ja soittamista piti jo jatkaa. Lisäksi ensimmäisenä pinnalla ollut tunne oli hämmennys kommentista ja

vasta tunnin jälkeen Mervillä oli aikaa miettiä opettajan kommenttia tarkemmin. Myöhemmin vaskiosaston ryhmätapaamisessa sama opettaja nimitti uudestaan *Metoota* trendiksi. Tällä kertaa Mervi puuttui asiaan: Hän viittasi ja käytti puheenvuoron selittäen, miksi ”trendi” on loukkaava ilmaisu *Metoo*-ilmiöstä. Mervin sydän tykytti ja kädet hikosivat, miehiä oli salissa paljon enemmän kuin naisia ja kaikki olivat aivan hiljaa. Opettaja otti kritiikin vastaan avoimesti, pahoitteli ja sanoi ettei tietenkään halua, että *Metoo* on vain ohimenevä ilmiö. Mervi koki asian selvitettyksi ja hänelle jäi hyvä mieli. Olo oli rohkea, sillä hän oli uskaltanut puhua, vaikka kukaan muu ei kiinnittänyt asiaan huomiota. Silti Merville jäi epäily, että olikohan opettaja todella ymmärtänyt *Metoo*-ilmiön merkityksen.

5.1.1 Koskettaminen tunneilla

Taideyliopiston *Kohtelethan minua hyvin (2020)* -oppaassa on kirjoitettu:

Esimerkiksi opettajan tulee aina pyytää opiskelijalta lupa koskettamiseen, vaikka kyseessä olisikin tilanteeseen kuuluva koskettaminen. Näin on varmistettava, että molemmat ymmärtävät koskettamisen tarkoituksen samalla tavalla.

Oman observointini pohjalta väitän, että usein miesopettaja ei huomaa kysyä miespuoliselta oppilaalta lupaa koskettamiseen. Myös suppea, mutta suuntaa-antava kyselyni tukee väitettä. Eräs vastaaja kirjoitti: ” Olen kiinnittänyt huomiota, että miesopiskelijoita kosketaan opetustilanteissa usein lupaa kysymättä.” On kohteliasta ja hyvän käytöksen mukaista kunnioittaa toisen kehon koskemattomuutta kysymällä aina lupa kosketukseen, oli kyseessä mies- tai naispuolinen opiskelija. Kaikki lisäkommentit, viitaten esimerkiksi *Metoo*-ilmiöön, ovat tarpeettomia. Lisäkommentilla annetaan kuva, että lupa kysytään vain koska *Metoo*-kampanja on tehnyt ilman lupaa koskettamisen kyseenalaiseksi. Lupaa ei siis kysytä sen takia, että toisen kehon koskemattomuutta kuuluu automaattisesti kunnioittaa. Voi olla hyvin loukkaavaa jos naisia

voimaannuttanut ja valta-rakenteita paljastanut *Metoo*-ilmiö pienennetään sarkastisiin kommentteihin kuten ”Kun nykyään ei saa enää edes koskettaa.” Viittaamalla *Metoo*-ilmiöön opetustilanteessa, joka vaatii koskettamista kertoo siitä, että opettaja ei ole ymmärtänyt ilmiötä eikä omaa asemaansa. Toivon, että ohje luvan kysymiseen aina kosketettaessa painotetaan kaikille opettajille.

5.1.2 Opettajan kommenttiin puuttuminen

Esimerkki kuvaa hyvin sitä, kuinka nopeasti ja ohimennen asiattomat kommentit voivat tulla – ja yllättävästä suunnasta. Mervi kokee opettajansa tasa-arvoiseksi ja luotettavaksi, ja siksi ajattelematon ja asiaton kommentti oli erityisen odottamaton. Tilanteen yllättävyyden takia voi olla vaikea tarttua asiattomaan kommenttiin heti ja sen lisäksi vaatii rohkeutta sanoa valta-asemassa olevalle henkilölle vastaan. Mervi oli tapahtuma hetkellä 26-vuotias. Hän on miettinyt jälkikäteen, että nuorempana hän ei olisi uskaltanut sanoa mitään opettajalle *Metoo*-heiton asiattomuudesta. Myös ryhmän tuki on erityisen tärkeää. Yksi kyselyyni vastanneista kirjoitti: ”Ryhmässä, jossa olen ollut ainut nainen, en ole uskaltanut ottaa asioita esille, sillä en ole kokenut, että voisin saada ryhmältä tukea tai ymmärrystä.” Miesvaltaisessa vaskimaailmassa on tärkeä tiedostaa, kuinka paljon rohkeutta vaatii vähemmistössä olevalta naiselta huomauttaa epäasiallisesta kommentista. Usein on yksinkertaisesti helpompaa olla hiljaa, mikä ei kuitenkaan ole hyvä ratkaisu sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta. Erityisen tärkeää on myös kritiikin vastaanottajan reaktio: Lähtekö vastaanottaja tuomitsemaan vai kuunteleeko aidosti, mitä toisella on sanottavanaan. Tällaisesta tilanteesta löytyi kyselyssäni positiivinen esimerkki: ”Oman, maailma reiluimman ja hyväntahtoisimman opettajani kanssa olen joskus keskustellut hänen tahattomasti asiattomista heitoista luokalleen, ja hän on ottanut palautteen vastaan ja muuttanut toimintaansa.” Keskustelu on tärkeä keino muuttaa vaskikenttää tasa-arvoisemmaksi, ja onnistunut keskustelu vaatii sekä rohkeutta aloittaa puhuminen että kykyä kuunnella ja vastaanottaa.

5.2 Esimerkki II - opiskelijoiden välinen tilanne

Tapahtuman kuvaus:

Huippukorkeakoulussa opettava miespuolinen vaskiprofessori saapui pitämään mestarikurssia. Yksi opiskelijoista, nainen, oli tuolloin parisuhteessa miespuolisen luokkakaverin kanssa. Kutsun opiskelijaa tässä Tiinaksi ja luokkakaveria Kalleksi. Kallen soitto meni hyvin, mutta ei häikäissyt vierailevaa opettajaa. Tiinan soitto puolestaan onnistui todella hyvin ja sain opettajalta vuolaat keuhut. Professori muun muassa kehotti Tiinaa hakemaan hänen kouluunsa opiskelemaan. Tiinan soiton jälkeen Kalle tuli sanomaan hänelle ”Kai sä tiedät ettet sä soittanut niin hyvin, mut kato ku sä oot nainen niin se tykkäs susta”. Tiina järkyttyi kommentista, mutta kun hän yritti sanoa jotakin vastaan, totesi Kalle vain sanovansa totuuden ääneen. Tiinan onnistuminen oli laitettu sukupuolen piikkiin, ja se jäi painamaan Tiinaa pitkäksi aikaa. Tiina kertoi tapahtuneesta opettajalle, ja opettaja puolusti Kallea: ”Se nyt vain oli sellainen harmituksen aiheuttama purkaus, ei siitä kuulu välittää.”

Esimerkkitapauksessa parisuhde luokkakavereiden välillä mutkistaa tilannetta. Tapaus ei kuitenkaan ole poikkeuksellinen. Muusikoiden keskinäiset parisuhteet sekä taiteilijapiirien pienuus ja sosiaaliset verkostot mutkistavat usein tilannetta; usein joku on jonkun täti, setä, serkku, kumppani, kollega tai kaveri. Sosiaaliset sidokset tai roolien epäselvyys eivät kuitenkaan saisi olla syy asioiden selvittämättä jättämiseen. Sosiaalisten sidosten lisäksi taidekentälle tyypillinen taiteilijuuden kokonaisvaltaisuus aiheuttaa roolien ja tilanteiden hämärtymistä; milloin ollaan vapaa-ajalla, milloin töissä, koulussa tai opetustilanteessa. Tämä voi vaikeuttaa tilanteen hahmottamista.

Luokkakaverin kommentti oli kiistatta epäasiallinen, mutta onko kyseessä parisuhteen välinen asia vai luokkakaverien välinen asia? Kenellä on vastuu ja kenen kuuluu puuttua tilanteeseen?

5.2.1 Opettajan vastuu

Käsittelen ensin opettajan vastuuta tapauksessa ja jätän huomiotta Tiinan ja Kallen parisuhteen. Näin saamme asiaan selkeyttä, joka myös antaa perspektiiviä siihen, kuinka tilanne muuttuu parisuhteen myötä.

Epäasiallisen kohtelun ehkäiseminen (2015) -oppaassa kohdassa ”toimintaohjeita esimiehelle ja opettajalle” todetaan:

Työnantajalla on velvollisuus *puuttua asiaan*, kun hän saa tietää työyhteisössä mahdollisesti esiintyvistä epäasiallisista käyttäytymisistä. Puuttumisen edellytyksenä ei ole näyttö epäasiallisesta käyttäytymisestä tai edes tieto siitä, mitä oikeastaan on tapahtunut. Heikkoihinkin signaaleihin tulee reagoida.

Otsikon mukaan työnantaja tarkoittaa tässä tapauksessa myös opettajaa. Tämän nojalla opettajan täytyy reagoida, jos oppilas kertoo epäasiallisesta kommentista. Eritoten painava loppuhuomautus, ”Heikkoihinkin signaaleihin tulee reagoida”, alleviivaa herkkyyttä ja matalaa kynnystä asiaan puuttumiseksi. Näiden ohjeiden perusteella on siis selvää, että jos opiskelija kertoo asiattomasta kommentista opettajan tartuttava tilanteeseen välittömästi. Siteeraamaani kohta kuitenkin puuttuu oppaan päivitetystä versiosta. Päivitetystä *Kohteletan minua hyvin (2020)* -oppaassa kirjoitetaan:

Vastuu puuttua havaitsemaansa epäasialliseen kohteluun on siten jokaisella yliopistoyhteisön jäsenellä. Erityinen vastuu asiasta on esihenkilö- ja opetustehtävissä toimivilla henkilöillä.

Päivitetyn version tekstin sanoma on kutakuinkin sama kuin alkuperäisen tekstin. Muotoilu ”velvollisuus” on vaihtunut ”erityiseen vastuuseen.” Kuitenkin loppuhuomautus reagoimisesta heikkoihin signaaleihin on jätetty pois. Mielestäni se olisi sopinut myös päivitettyyn tekstiin.

Taideyliopiston eettisissä ohjeissa kirjoitetaan: ”(opettaja): Edistän toiminnallani opetustilanteen positiivista, kannustavaa ja avointa ilmapiiriä.”

Kallen antaman asiaton palaute tapahtui opetustilanteen jälkeen. Opiskelijat viettävät usein vapaa-aikaa keskenään, joten epäasiallisia kommentteja voi helposti tulla koulun ulkopuolella. Ne vaikuttavat ryhädynamiikkaan, luokan ilmapiiriin sekä opiskelijaan, joka joutuu epäasiallisen kommentoinnin kohteeksi. Mielestäni opettajan olisi puututtava asiattomaan kommentointiin, vaikka hän ei ollut itse tilanteessa mukana ja vaikka tilanne tapahtuisi koulun ulkopuolella. Oppiminen ja muusikkous on kokonaisvaltaista ja jatkuvaa, sitä ei voi rajata vain soittotunnille tai mestarikurssille. Mielestäni on siis selvää, että jos luokkakavereiden keskuudessa tapahtuu asiatonta kommentointia, vaikka se tapahtuisikin opetustilanteen ulkopuolella, on opettajan vastuulla selvittää tilanne.

Taiteilijoilla työidentiteetti kietoutuu yhteen oman identiteetin kanssa. Taiteilija on taiteilija myös vapaa-ajalla sekä työ on iso osa tekijän persoonaa. (Anttila 2019, 28.) Anna Ramstedt (2021) kirjoittaa seksuaalista häirintää käsittelevässä artikkelissaan: ”Taidealoille on erityispiirteenä työn ja vapaa-ajan häilyvä raja, ja toisaalta myös työminän ja yksityisen-minän limittyminen.” Vaikka loukkaava kommentti olisi tullut koulun tai työn ulkopuolella vaikuttaa se muusikon itsetuntoon ja harjoitteluun. Epäselvä jako työhön ja vapaa-aikaan on myös yksi häirinnälle altistava tekijä kulttuuri ja taidealalla (Anttila 2019, 22).

5.2.2 Opettajan vastuu tapausesimerkissä

Opettajan kommentti ”Se nyt vain oli sellainen harmituksen aiheuttama purkaus, ei siitä kuulu välittää”, johtui varmasti suurelta osin siitä, että hän tiesi Tiinan ja Kallen olevan parisuhteessa. Tärkeä kysymys onkin, että oikeuttaako asianomaisten välinen parisuhde opettajan reagoimattomuuteen tai luokkakaverin puolustamiseen?

Huolimatta asianosaisten parisuhteesta, mielestäni *Taideyliopiston eettiset ohjeet* sekä *Kohteletan minua hyvin (2020)* -oppaan ohjeet pätevät myös tässä tilanteessa. *Kohteletan minua hyvin (2020)* -oppaan johdannossa kirjoitetaan: ”Taideyliopistossa emme hyväksy minkäänlaista epäasiallista kohtelua, kiusaamista tai sukupuolista häirintää.” Tämä tarkoittaa, että toisia väheksyvää kommentointia ei hyväksytä millään tasolla – oli kyse opiskelijoista, opettajista tai esimiehistä. Lisäksi Taideyliopistossa on nollatoleranssi epäasiallisen kohtelun suhteen. Esimerkkitapauksessa opettaja ei rohkaissut Tiinaa viemään asiaa eteenpäin eikä selvittänyt asiaa. Tämä reagoimattomuus on ymmärrettävää, koska kyseessä oli poikaystävän kommentti, mutta ei kuitenkaan hyväksyttävää Taideyliopiston arvojen kannalta. Opettajan suhtautuminen tilanteeseen paljastaa hänen tietämättömyytensä Taideyliopiston toimintaohjeista ristiriitatilanteiden varalle. Lisäksi valkenee hänen ohut ymmärryksensä on siitä, miten paljon epäasialliset kommentoinnit voivat vaikuttaa nuoren muusikon itsetuntoon sekä kuinka epäasiallista käyttäytymistä kohdannutta opiskelijaa täytyy kuunnella ja tukea.

Opiskelijoiden keskinäiset ystävyys- ja/tai parisuhteet ovat merkittävässä roolissa kasvavan taiteilijan elämässä ja itsetunnon rakentumisessa. Opettajan tehtävä on tukea opiskelijan taiteilijuuden kasvua sekä selvästi tuomita asiattomat kommentit, vaikka ne tulisivat keneltä tahansa opiskelijan läheiseltä henkilöltä.

6 KOMMENTEJA KOHTELETHAN MINUA HYVIN – OPAAASEEN

Sibelius-Akatemian *Kohteletan minua hyvin – Kaikkien yhteinen asia – yleinen toimintaohje ristiriitatilanteiden varalle yliopistoyhteisössä* -oppaassa on hyvät, selkeät ja jokaisen osapuolen huomioonottavat ohjeet epäasiallisten tilanteiden käsittelyyn. Mielestäni oppaassa on kuitenkin muutama kohta, joita voisi parantaa.

6.1. Selvitysprosessin ensimmäinen askel

Epäasiallisen kohtelun selvitysprosessissa uhrille laitetaan todella paljon vastuuta. Jotta selvitysprosessi voisi alkaa, ensimmäisenä askeleena neuvotaan: ”Ota asia puheeksi epäasiallisesti käyttäytyjän kanssa. Muista, että saat tarvittaessa apua.” Jos tilanne ei korjaannu vaan jatkuu, asian voi viedä eteenpäin.

Mielestäni ensimmäinen askel on todella paljon vaadittu uhrilta – eritoten jos häiritsijä on valta-asemassa. Iso-Britannialaisen järjestön *Incorporated Society of Musicianin* julkaisemasta raportista selviää, että 75 prosenttia syrjintää kokeneista ei raportoinut asiasta eteenpäin. Raportin mukaan 50 prosenttia syynä syrjintää kohdanneiden raportoimattomuuden oli ”pelko uhriuttamisesta tai laittamisesta mustalle listalle” (*fear of being victimised and ‘blacklisted’*). (ISM 2018.) Suomen Muusikkojen liiton raportista selviää, että vain 15 prosenttia seksuaalista häirintää kokeneista raportoi tapahtumasta esimiehelle tai muulle organisaation edustajalle, kun taas 93 prosenttia kertoi tilanteesta kollegalle tai ystävälle (Seye 2018). Raportoimattomuus ei ole pelkästään taidealalle tyypillistä, vaan Elinkeinoelämän Keskusliiton julkaiseman tiedotteen mukaan vain joka neljäs ilmoittaa työnantajalle kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä (EK 2018). Vaikka seksuaalinen häirintä ei ole täysin sama asia kuin sukupuoleen perustuva syrjintä tai epäasiallinen käytös, pidän lukuja silti suuntaa-antavina sillä molempiin liittyy yleensä valta-aseman väärinkäyttöä. Lisäksi usein nuoret ja kokemattomat uhrit havaitsevat vasta vuosien kuluttua rajan ylityksen (Anttila 2019, 19). Nämä tutkimukset ja raportit todistavat kuinka hankalaa häirinnästä kertominen on ylemmälle taholle, mutta kynnys kaverille kertomiseen on paljon matalampi. Näiden seikkojen valossa *Kohteletan minua hyvin (2020)* -oppaan ensimmäinen askel epäasiallisen tilanteen selvittämiseen on kyseenalainen. Vaikka ohjeissa muistutetaan, että tarvittaessa epäasiallisesti käyttäytyjän kanssa keskustelemiseen saa apua, silti ensimmäinen askel on mielestäni liian suuri.

Paljon pienempi askel olisi siis puhua ensin esimerkiksi ystävälle tai muulle luotetulle henkilölle. Ensimmäinen askel voisikin siis olla ”Kerro tilanteesta tai tapahtuneesta

jollekin ystävälle, kaverille, kollegalle, opettajalle tai aineryhmäjohtajalle/esimiehelle.” Puhumisen kynnyks on hyvä pitää mahdollisimman matalana, jotta Taideyliopiston nollatoleranssi häirintää kohtaan todella toteutuisi. Ensimmäistä askelmaa voisikin jatkaa rohkaisemalla selvittämiseen: ”Jos tilanne on ollut epäselvä ja et ole varma toimivatko kaikki asiallisesti, epäily riittää syyksi selvittää asia.” Sukupuoleen perustuva syrjintä on osittain niin normalisoitua, että epäasiallisen kommentin tai syrjivän tilanteet voi huomata vasta jälkikäteen. Muusikkojen liiton raportin mukaan 38 prosenttia ei raportoinut seksuaalisesta häirinnästä, sillä häirintää kohdannut ei tapahtumahetkellä ymmärtänyt teon luonnetta (Seye 2018).

6.2 Kirjoitustapa toisaalta uhrille toisaalta epäasiallisesta kohtelusta epäilylle

Oppaassa oli myös silmiinpistävää erilaiset puhetavat uhrille ja epäasiallisesta kohtelusta epäilylle. Siteeraan ohjeita uhrille:

Mitä voin tehdä, jos kohtaan epäasiallista kohtelua?

Toimi heti

Kun toisen henkilön käyttäytyminen on mielestäsi epäasiallista, kannattaa toimia heti. Ota asia ensin puheeksi ko. henkilön kanssa, kerro että koet hänen käyttäytymisensä epäasialliseksi ja pyydä häntä lopettamaan.

Mikäli koet epäasiallisen kohtelun jatkuvan puheeksi ottamisen jälkeenkin, vie asia eteenpäin.

Ohjeessa keskitytään asiallisesti siihen, miten epäasiallista käytöstä kohdanneen pitää toimia häirintätilanteessa. Sen sijaan toimintaohjeet epäilylle alkavat empaattisella lauseella:

Miten toimin, jos minua epäillä epäasiallisesta kohtelusta?

Kiusaamisesta tai häirinnästä syytetyksi joutuminen saattaa olla yllätys ja kova isku.

Teksti jatkuu antaen epäilylle työkaluja kohdata vaikea tilanne:

Jos työ- tai opiskelutoverisi tulee sanomaan sinulle kokevansa käyttäytymisesi epäasiallisena tai esimies tai opettaja pyytää sinua luokseen ja sanoo haluavansa keskustella kanssasi sinuun kohdistetusta kiusaamis- tai häirintäepäilyksestä, suhtaudu asiaan rauhallisesti ja asiallisesti.

Mielestäni teksti on hyödyllinen ja tärkeä mahdolliselle epäilylle. On kuitenkin outoa, että uhrin osio keskittyy toimintaan, kun myös se osio voisi alkaa empaattisella ja ymmärtävällä lauseella. Todennäköisesti häirinnän kohteeksi joutuminen on myös yllätys ja kova isku. Epäasiallisesti kohdellun teksti voisikin alkaa esimerkiksi maininnalla siitä, että epäasiallisen käytöksen kohtaaminen voi aiheuttaa hämmennystä ja ahdistusta ja voi mennä aikaa ennen kuin tilanteen saa sanoitettua.

6.3 Oppaista käytäntöön

Keskustelin Sibelius-Akatemian puhaltimien, lyömäsoitinten ja harpun aineryhmän johtajan Kaisa Holopaisen kanssa ja tiedustelin, kuinka hänen aineryhmänsä opettajille on kerrottu *Kohteletan minua hyvin (2020)* -oppaasta sekä *Taideyliopiston eettisistä ohjeista*. Holopainen kertoi, että oppaita on käyty läpi opettajien tapaamisissa ja ne, jotka eivät ole olleet paikalla, ovat saaneet samat tiedot pääpiirteissään sähköpostiin. Uusille lehtoreille pidetään aina perehdytys, jossa käydään myös opas pääpiirteissään läpi, tosin tuntiopettajille ei aina perehdytystä pidetä. Lisäksi jokaiselle on tullut sähköpostiin suorat linkit Artsi-intranetissä olevaan oppaaseen, niin että sitä ei tarvitse sieltä itse yrittää etsiä. Lisäksi rehtoraatin ja dekaanin tiedotuskirjeissä on saanut tietoa

oppaista. Myös opiskelijoille on lähtenyt sähköpostia ja järjestetty infotilaisuus, johon valitettavasti kukaan ei saapunut paikalle.

On erittäin hyvä, että oppaita on käyty läpi opettajien tapaamisessa ja että uudet lehtorit perehdytetään Sibelius-Akatemian käytäntöihin. Mielestäni vaikuttaa siltä, että toimintaohjeita on yritetty saada Taideyliopiston opettajille ja opiskelijoille, mutta siitä huolimatta häirintätilanteita esiintyy ja tilanteiden selvitysprotokolla ei ole kaikille selvä. Jos opiskelija kohtaa epäasiallista käyttäytymistä, voi opettaja olla lähin auktoriteetti, jolle kertoa asiasta. Tämän takia olisi hyvin tärkeää, että opettajilla olisi toimintaohjeet selvänä. Jotain olisi siis muutettava jotta kaikilla Taideyliopiston opettajilla ja oppilailla olisi käsitys siitä, kuinka toimia jos ristiriitatilanteita tulee.

Kohtetelethan minua hyvin (2020) -opas on päivitetty versio *Epäasiallisen kohtelun ehkäiseminen (2015)* -oppaasta. Päivityksessä oppaassa ei ole suoraan ohjeita opettajalle siihen, kuinka opettajan kuuluisi toimia, jos opiskelija kertoo kohtaamastaan epäasiallisesta kohtelusta. Oppaan lopussa on ”Ohjeita selvitystä tekeville henkilöille ja esihenkilöille/johtajille” kun taas vuoden 2015 ohjeessa on väliotsikko ”Toimintaohjeet – esimiehelle ja opettajalle.” Päivityksessä tekstissä puhutaan työntekijästä ja esihenkilöstä – minulle jää epäselväksi, tarkoittavatko käsitteet myös opiskelijaa ja opettajaa. Mielestäni alkuperäisessä oppaassa oli selkeämmät toimintaohjeet opettajalle ristiriitatilanteiden varalle. Vuoden 2015 opettajien toimintaohjeiden kohdalla on myös tärkeä lause ”Heikkoihinkin signaaleihin tulee reagoida”, kun taas päivityksessä oppaassa kyseinen lause on siirretty kohtaan ”Miten toimin, jos minua epäillään epäasiallisesta kohtelusta?” muodossa ”muista, että yliopistolla on velvollisuus tarttua epäilyihin ja hiljaisiin signaaleihin tulee tarttua.” Sen sijaan että lausetta olisi käytetty neuvona opettajalle, jonka tietoon tulee epäasiallista kohtelua, on lause siirretty rauhoittamaan epäiltyä.

Mielestäni olisi järkevää järjestää lukuvuoden alussa opettajille ja opiskelijoille pakollinen tilaisuus, jossa käydään läpi, kuinka tunnistetaan, ennalta ehkäistään sekä toimitaan, jos kohtaa itse, kuulee jonkun kohdanneen tai on mukana tilanteessa jossa jotakuta kohdellaan epäasiallisesti. Tärkeää olisi myös huomioida, että jo niin sanotusti

”ohimenevä heitto” on jo epäasiallista käyttäytymistä. Myös kaikki tilanteet, jotka ovat vain jääneet askarruttamaan olisi hyvä selvittää.

Mielestäni opettajille olisi hyvä selventää ohjeita antamalla käytännön esimerkkejä, kuten:

- a) Opettaja: Kysy aina lupa koskettamiseen – oli kyseessä samaa sukupuolta edustava opiskelija tai ei. Kaikki jatkolausahduksia esimerkiksi *Metoosta* ovat tarpeettomia. Jokaisen kehon koskemattomuutta tulee kunnioittaa automaattisesti.
- b) Heikkoihinkin signaaleihin tulee reagoida. Jos opiskelija kertoo epäasiallisesta kohtelusta, tilanteeseen on tartuttava välittömästi.
- c) Myös opetuksen ulkopuolella, vapaa-ajalla tulleet asiattomat kommentit opiskelijoiden keskuudessa on selvitettävä.

6.4 Lopuksi

Tämän työn myötä minulle selvisi, kuinka paljon meillä on tehtävänä, jotta tasa-arvo toteutuisi klassisen musiikin kentällä ja erityisesti vaskisoittimissa. Minulle oli yllätys kuinka miesvoittoisia sinfoniaorkesterien vaskisektiot ovat, sillä opiskelijoiden keskuudessa on verrattain paljon naisia. Opin myös, että Sibelius-Akatemialla on toimintaohjeet ristiriitatilanteiden varalle, mutta valitettavasti joko informaatio oppaista tai syrjintätilanteiden tunnistaminen eivät ole vielä riittävällä tasolla tilanteiden ennalta ehkäisemiseksi. Jotta tasa-arvotyö vaskisoitinten parissa etenisi, tarvitsemme lisää tutkimuksia, jotka painottuvat nimenomaan vaskisoittimiin – ovathan vasket paitsi miesvoittoisin, myös yksi sinfoniaorkesterin maskuliinisin instrumentti. Keskustelulla, kuuntelemisella, syrjinnän tunnistamisella ja tiedostamisella sekä matalalla kynnyksellä reagoida saadaan vaskikentän tasa-arvoa edistettyä. Onhan tultu jo pitkä matka – enää harva kyseenalaistaa naisten kyvykkyyden soittaa vaskisoittimia.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukutsu

”Kirjoitan Sibelius-Akatemiaan lopputyötä otsikolla

”Mut kato ku sä oot nainen” Naisvaskimuusikkous - vähemmistöön kuulumisen vaikutukset soittoon ja identiteettiin.

Olen valinnut tämän aiheen, koska haluan selvittää kuinka yleisiä kokemukset syrjinnästä ja/tai seksismistä ovat ja kuinka ne ovat voineet vaikuttaa soittoon, identiteettiin ja itsetuntoon.

Osana lopputyötä teen pienen kyselyn naisvaskimuusikoiden kokemuksista. Lisäksi haastattelen pasunisti Abbie Conantia ja käyrätorvisti Frøydis Ree Wekreä heidän uristaan yksinä ensimmäisistä naisvaskisoittajista sinfoniaorkestereissa.

Olisi todella mahtavaa, jos ehdit täyttää lyhyen kyselyn ja lähettää sen minulle viimeistään 12. joulukuuta. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksella ja nimiä ei julkaista missään vaiheessa.

Kiitos osallistumisesta!”

Liite 2. Haastattelukysymykset

1. Naiset ovat vähemmistössä vaskimuusikoiden joukossa. Onko sillä ollut vaikutusta seuraavin asioihin, ja jos on niin miten?
 - a) soittoon
 - b) identiteettiin
 - c) itsetuntoon
2. Oletko ollut työ- tai opetustilanteessa, jossa sinua tai jotakuta muuta on kohdeltu seksistisesti, syrjivästi ja/tai sovinistisesti?
3. Jos kyllä, niin minkälainen tilanne/tilanteet olivat?
4. Mitkä olivat sinun, muiden tilanteessa olleiden ja/tai työnantajan/opettajan/kollegoiden reaktiot? Tuliko tilanteesta seurauksia

LÄHTEET

Anttila, A. 2019. Tyttöhän soittaa kuin mies! - Kuinka vahvistaa taide- ja kulttuurialan tasa-arvoa ja työhyvinvointia? Helsinki: Kulttuuripoliittikan tutkimuskeskus Cupore.

Bergbom, B., Toivanen, M., Väänänen, A. 2020. Monimuotoisuusbarometri 2020. Fokuksessa rekrytointikäytännöt ja monikulttuurisuus. Helsinki: Työterveyslaitos.

Hallam, S., Varvarigou, M., Creech, A., Papageorgi, I., Gomes, T., Lanipekun, J & Rinta, T. 2016. "Are there gender differences in instrumental music practice?" *Psychology of music*. Vuosikerta 45, 116-130.

Harrison, S. 2005. "Women in Brass: re-examining gendered involvement in music, a preliminary report in to Musical Preference Stereotypes" Australia: Griffith University, Queensland.

Hänninen, S., Saikkonen P. 2020. Hyvinvointivaltio ylittää jälkensä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos THL.

Koivisto, N. 2019. Sähkövalo, shamppanjaa ja Wiener Damenkapelle : Naisten salonkiorkesterit ja varieteealan transnationaaliset verkostot Suomessa 1877–1916. Helsinki: Helsingin Yliopisto.

Mitchell, R., Kanerva, A. 2004. Onko sukupuolella merkistystä, onko toimentpoteilla vaikutusta taiteissa ja kulttuurissa? Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisyhtiö Cupore.

Moisala, P. 1991. *Cultural cognition in music: continuity and change in the Gurung music of Nepal*. Turku: Turun Yliopisto.

Sergeant, D.S. & Himonides, E. 2019. *”Orchestrated Sex: The Representation of Male and Female Musicians in World-Class Symphony Orchestras ”* Iso-Britannia: UCL Institute of Education, University College London, London.

Seye, E. 2018. Tutkimus seksuaalisesta häirinnästä musiikkialalla
Helsinki: Suomen Muusikkojen Liitto ry.

Suomen Sinfoniaorkesterit ry: Vuosikertomus 2020. Helsinki: Suomen Sinfoniaorkesterit ry.

Tiainen, M. 2012. *Becoming-singer : cartographies of singing, music-making and opera*
Turku: Turun yliopisto.

Välimäki, S. 2005. *”Subject strategies in music : a psychoanalytic approach to musical signification”* Helsinki: Helsingin yliopisto.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Eettiset ohjeet. 2016. Taideyliopiston eettinen toimikunta.

Haettu 29.4.2022 osoitteesta:

<https://artsi.uniarts.fi/documents/10184/21698/Taideliopiston+eettiset+ohjeet/352d9ed2-ca58-4cb7-a19f-abaeed52cab?version=2.0>

Elinkeinoelämän Keskusliitto EK. 2018. Haettu 11.03.2022 osoitteesta:

<https://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/vain-joka-neljas-ilmoittaa-tyonantajalle-kokemastaan-seksuaalisesta-hairinnasta/>

Helsinki: Taloustutkimus Oy.

Epäasiallisen kohtelun ehkäiseminen – Toimintaohje ristiriitatilanteiden varalle
yliopistossa 2015. Taideyliopisto.

Helsingin Sanomat: Image: Sibelius-Akatemiassa seksuaalista häirintää, nöyryyttämistä sekä opettajan ja oppilaan välisiä suhteita (17.02.2020)

Haettu 13.1.2022 osoitteesta: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006410608.html>

Kohteletan minua hyvin – kaikkien yhteinen asia — yleinen toimintaohje ristiriitatilanteiden varalle yliopistoyhteisössä. 2020. Taideyliopisto.

https://artsi.uniarts.fi/documents/10184/21664/Kohteletan+minua+hyvin%2C+päivitetty+11_2020/feb2cbca-8ce8-46df-a0c7-b461e79b22ec?version=1.0

Incorporated association for Musicians, raportti 2018. Haettu 26.2. osoitteesta:

<https://www.ism.org/news/dignity-at-work-ism-releases-report-on-discrimination-in-the-music-sector>

Osborne, W. 1996. ”*You Sound Like a Ladies Orchestra*” A Case History of Sexism Against Abbie Conant in The Munich Philharmonic.

Haettu 11.3.2022 osoitteesta <http://www.osborne-conant.org/ladies.htm>

Ramstedt, A. 2021. Seksuaalinen häirintä — mitä ja miksi? (osa 1/2)

Helsinki: Suoni ry.

Haettu 29.4.2022 osoitteesta: <https://www.suoni.fi/etusivu/2021/3/18/seksuaalinen-hairinta-1-2>

Ramstedt, A. 2021. Seksuaalinen häirintä — mitä ja miksi? (osa 2/2)

Helsinki: Suoni ry.

Haettu 29.2.2022 osoitteesta: <https://www.suoni.fi/etusivu/2021/3/19/seksuaalinen-hairinta-2-2>

Sibelius-Akatemia henkilöhaku, haettu 24.2.2022 osoitteesta:

<https://www.uniarts.fi/henkilohaku/?term=2731&loadmore=3>

YLE: Seksuaalinen häirintä rehottaa Sibelius-Akatemiassa – opinahjo on käsitelty parissa vuodessa seitsemän opettajan tapaukset, yksi johti potkuihin. 15.10.2020.

Haettu 13.1.2022 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11594179>

YLE: Vaasan kaupunki jatkoi anonyymia rekrytointia viime vuonna – anonyymihaku lisääntyi edellisvuodesta. 9.3.2021.

Haettu 14.4.2022 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11827326>

YLE: Vantaa jatkaa anonyymien rekrytoinnin kokeilemistä – Esimerkiksi hakijan nimi ja etninen tausta poistetaan hakupapereista. 14.8.2018.

Haettu 14.4.2022 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10349866>

